

REKOMANDIME KOMISIONIT PARLAMENTAR

MBI REFORMEN ZGJEDJORE

INSTITUTI I STUDIMEVE POLITIKE

www.isp.com.al

Tiranë, 01.11.2016

Referuar vendimit të Kuvendit për nr. 3/2016 “Për miratimin e përbërjes së Komisionit të Posaçëm për Reformën Zgjedhore”, vendimeve të këtij komisioni, si dhe praktikës ligjore dhe demokratike të konsultimit për arritjen e standardeve sa më të lartë për zgjedhjet parlamentare 2017, Instituti i Studimeve Politike është fokusuar kryesisht në dy drejtime: në ligjin “Për Partitë Politike” si dhe në ndikimet e ligjit nr.138/2015, “Për garantimin e integritetit të personave që zgjidhen, emërohen ose ushtrojnë funksione publike”, i njohur si ligji i “de-kriminalizimit”.

Zgjedhjet 2017 janë të parat zgjedhje kombëtare që bëhen me kuadrin e rij ligjor mbi dekriminalizimin, ligji i cili ka qëllim kryesor mbrojtjen dhe garantimin e shtetit demokratik “nga ndikimi apo pjesëmarrja në politik-bërje dhe/ose vendimmarrje i personave, të cilët janë dënuar apo ndaj të cilëve janë marrë masa sigurie ose janë dënuar me vendim jopërfundimtar për kryerjen e krimeve¹”. Burim i ligjit ishte problematika e konstatuar në zgjedhjet parlamentare 2013 dhe 2015, në të cilat u evidentuan raste të përfshirjes në kandidim dhe zgjedhje të individëve me të kaluar të inkriminuar.

Instituti i Studimeve Politike u investua në zgjedhjet lokale 2015 në hartimin e Zonave të Riskut, zona në të cilat kandiduan individë me të shkuar kriminale dhe ku shanset për incidente, konflikt dhe kontestimi ishin të mëdha. Fatkeqësisht, parashikimi i ISP doli i saktë për zonat e riskut dhe sidomos për faktin se të paktën 5 kryetarë bashkie u zgjodhën në post pavarësisht të shkuarës së tyre kriminale në të kaluarën.

Paketa kushtetuese mbi de-kriminalizimin (2015), si dhe Reforma Kushtetuese e realizuar në korrik 2016 e përfshijnë konceptin e de-kriminalizimit në të gjithë elementët zgjedhorë dhe promovues të organizimit të ri gjyqësor dhe të prokurorisë, si dhe për institucionet e reja kushtetuese. Partitë politike deklaruan vullnet politik për zbatimin e plotë dhe integral të ligjit të de-kriminalizimit, por një numër rastesh të veçuara, si dhe zgjedhjet e fundit të pjeshme në bashkinë Dibër, treguan kontrastin e thellë midis deklarimeve politike dhe zhvillimeve praktike në terrenin elektoral.

¹ Neni 1, Ligji 138/2015 “Për garantimin e integritetit të personave që zgjidhen, emërohen ose ushtrojnë funksione publike”, 17.12.2015.

Rasti i parë kur paketa e de-kriminalizimit do të duhet të zbatohet e plotë dhe të prodhojë organe përfaqësuese të pastra, në aspektin ligjor, - janë zgjedhjet presidenciale dhe parlamentare 2017. Përvoja me vitet 1991-2007, gjatë të cilave nuk ka pasur akuza dhe raste flagrante të individëve drejtues në politikë dhe vendimmarrje me të shkuar kriminale, tregon se partitë kishin vullnet politik kundër tyre dhe se qytetarët i refuzonin me votë. Pas 2009 partitë kanë ndryshuar qëndrim, qytetarët nuk zgjedhin direkt, por pranojnë listat e imponuara nga partitë politike/subjektet zgjedhore.

Kjo përvojë domethënëse vlen për të kuptuar se sot, zgjidhja reale nuk është vetë ligji, por fryma e tij, - zgjidhja reale janë vullneti politik i partive dhe sjellja qytetare në zgjedhje. Refuzimi i kandidatëve të inkriminuar nga liderit politikë dhe ndërgjegjësimi qytetar për refuzim edhe në kutinë e votimit mbeten sfidë e politikës dhe shoqërisë. Zbatimi i ligjit të de-kriminalizimit mbetet detyrim, por nisur nga hendeku në nivelin e zbatimit të ligjeve në Shqipëri, ky synim mbetet një objektiv afatgjatë.

LIGJI MBI PARTITË POLITIKE, NEVOJA PËR NDRYSHIME THLEBËSORE

Referuar ligjit Nr. 76/2016 “Për disa shtesa dhe ndryshime në ligjin nr. 8417, datë 21.10.1998, “Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë”, të ndryshuar”, neni 125, 136, 147, 148, 149 dhe Aneksi “C” përcaktojnë si kriter konkurrimi për poste në gjyqësor, prokurori, etj, kushtin “ *nuk duhet të ketë mbajtur funksione politike në administratën publike ose pozicione drejtuese në një parti politike gjatë 10 vjetëve të fundit përpara kandidimit*”.

- Aktualisht partitë politike nuk kanë asnjë akt të depozituar të zgjedhjeve të tyre të rregullta në **strukturat drejtuese** në Gjykatën e Faktit Tiranë dhe as në institucione të tjera. Kjo do të thotë, ekzistojnë pamundësi reale për verifikimin e të dhënave mbi strukturat drejtuese në partitë politike (128 parti politike legale) në 10 vitet e fundit. Për jetësimin e këtij kriteri kushtetues duhet bërën ndryshim në ligjin “Për partitë politike” për të detyruar partitë të depozitojnë çdo vit në Gjykatë ose KQZ, strukturën dhe emrat përbërës të saj në nivel kombëtar dhe lokal.
- Ligji ka specifika lidhur me krijimin e partive politike, por nuk parashikon një trupe ligjore ose mekanizëm të **verifikimit të aktivitetit dhe ekzistencës së partive politike**. Në listën e partive politike ligjore të regjistruara në Gjykatën Tiranë figurojnë aktive të paktën katër parti politike me emrat e kryetarëve të tyre, kur këta të fundit kanë vite që kanë ndërruar jetë. Gjykata nuk bën verifikime të aktivitetit të partive, thjesht miratimin e tyre. Ekzistenca e një numri të madh të partive fiktive ka krijuar tregun e partive, sidomos në funksion të koalicioneve të mëdha, duke dëmtuar ndjeshëm cilësinë e zgjedhjeve, besimin publik dhe produktin e sistemit fiktiv partiak në qeverisjen e vendit.
- Problematika të tjera të ligjit të partive politike **lidhen me financimin** (fokus i organizatave tona partnere), si dhe me **mjetet në dispozicion**, sidomos selitë e dhëna nga shteti. Detyrimi ligjor që ngarkon Ministrinë e Punëve të Brendshme për inventarizimin e pronave të partive

nuk është përmbushur, dhe se partitë vijojnë të jenë subjekte juridike në shumicën e tyre me mjedise, zyra dhe mjete pune të përgjithshme në shtet dhe të përfituara në mënyrë preferenciale politike.

LIDHUR ME DEKRIMINALIZIMIN:

- Të dhënat e deritanishme me dekriminalizimin tregojnë se përveç akteve ligjore dhe administrative, ende nuk ka rezultate konkrete dhe se në kontrast me frymën e ligjit, partitë politike vijojnë të jenë mbështetëse besnike të individëve brenda tyre, të përfshirë direkt ose indirekt në nenet e dekriminalizimit. Mangësitë në legjislacionin mbi partitë politike, mungesa e dispozitave që rregullojnë proceset zgjedhore në partitë politike, për kandidimin në zgjedhje nga partitë, për rregullat etike dhe mekanizmat e kontrollit, si dhe financimi informal elektoral janë disa prej elementëve ndikues në dështimin e deritanishëm të procesit dhe paralajmërues se zgjedhjet e ardhshme do të përsëritet e njëjta gjendje.
- Dy strukturat ligjore të ngarkuara për zbatimin e këtij ligji, KQZ dhe Prokuroria, kanë përmbushur formalisht detyrat dhe përgjegjësitë e tyre, por hartimi dhe miratimi i ligjit pa marrë në konsideratë aftësinë dhe kapacitetet e këtyre organeve për zbatim integral të ligjit, ka krijuar situata penguese.
- KQZ publikoi në faqen zyrtare deklaratimet e të gjithë personave që kanë kandiduar në zgjedhjet 2015 dhe 2013. Numri i madh i deklaratimeve dhe publikimi i tyre online rezultoi sukses për KQZ, por edhe paralajmërim se në rastin e zgjedhjeve 2017 dhe 2019, do të jetë teknikisht e pamundur publikimi në afat të rreth 6-7 mijë kandidatëve për deputetë dhe mbi 35 mijë kandidatëve për këshillat bashkiakë dhe bashkitë.
- Në përfundim të procesit të deklaratimeve KQZ njoftoi zyrtarisht humbjen e mandatit për rreth 38 këshilltarë lokalë, një pjesë e të cilëve refuzuan plotësimin e formularit, një pjesë tjetër dhanë dorëheqje paraprake dhe një pjesë tjetër për shkak të përfshirjes në nenet e dekriminalizimit. Midis emrave që humbën mandatin bëjnë pjesë edhe disa emra, të cilët kanë qenë pjesë e akuzave dhe retorikës politike në zgjedhjet 2015, dhe ndaj të cilëve partitë politike respektive patën refuzuar akuzat dhe ofruan mbështetje maksimale.
- Në zbatim të ligjit të “dekriminalizimit” Prokuroria e Përgjithshme më 1 qershor 2016 i kërkoi KQZ materialet paraprake të deklaratimit të kryetarit të bashkisë Kavajë Elvis Roshi, kurse më 13 qershor Prokuroria regjistroi procedim penal ndaj tij. Ai akuzohet se nuk ka deklaruar dënimin e kryer prej tij më 1995 në Itali, nuk ka deklaruar dënimin nga shteti italian dhe zviceran respektivisht 1995 dhe 1993, si dhe nuk ka deklaruar arrestimin dhe dënimin e tij nga Zvicra më 1997². Zoti Roshi u ndalua dhe më pas, me vendim të Gjykatës së Apelit prej datës 3.7.2016 qëndroi disa muaj në masën e sigurisë “arrest shtëpie”. Më 4 qershor Prokuroria njoftoi fillimin e hetimeve të thelluara mbi deklaratimet e bëra nga kryetari i

²http://ëëë.pp.gov.al/ëëë/Ligji_per_Dekriminalizimin_Arrest_ne_burg_kryetarit_te_Bashkise_Kavaje_Elvis_Rroshi_971_1.php#.V-QQLh961s

bashkisë Krujë, Artur Bushi. Gjithashtu Prokuroria njoftoi kërkesën për materiale “shtesë nga strukturat e specializuara” për vlerësim mbi vlefshmërinë e akuzave adresuar deputetit FN.

- Për një numër akuzash (rreth 16) adresuar nga partitë politike ndaj deputetëve apo drejtuesve vendorë të palës tjetër, ende prokuroria nuk ka njoftim nëse ka nisur hetim apo nëse planifikon në të ardhmen ti trajtojë ato.

NDËRSHKOHEN NGA LIGJI, POR MBROHEN NGA PARTITË POLITIKE

Reforma e “dekriminalizimit” u iniciua kryesisht adresuar anëtarëve aktualë në parlament dhe drejtuesve në bashkitë e reja.

- Në parlament, disa deputetë përfunduan në gjyq për vepra të ndryshme penale. Një deputet tjetër dha dorëheqje nga Kuvendi. Aktualisht vetëm një deputet është në burg (në pritje të ekstradimit), një tjetër deputet është në ndjekje të lirë, kurse të tjerët janë çliruar nga akuzat ligjore.
- Nga tri raste të tjera të ndërhyrjes së Gjykatës Kushtetuese për të gjykuar papajtueshmërinë e mandatit të deputetit me aktivitetin e tyre ekonomik, në një rast u hoq mandati i deputetit, kurse në dy rastet e tjera u vendos mos-shqyrtimi i rasteve.
- Nga kryetarët e bashkive, kemi një rast flagrant kur kryetari i Bashkisë Kavajë u ndalua, kaloi në arrest shtëpie, ndërkohë që ka dhënë fillimisht dorëheqje, më pas është dorëhequr nga dorëheqja dhe aktualisht e ushtron aktivitetin e tij në gjendje hetimi.
- Një rast tjetër është në shqyrtim, kurse disa raste të kryetarëve të bashkive të dënuar brenda ose jashtë vendit, nuk janë ende objekt zyrtar hetimi dhe vlerësimi në raport me ligjin e dekriminalizimit.
- Një numër rastesh të njohjeve dhe lidhjeve të afërta midis grupeve kriminale dhe politikanëve me pushtet qendror e lokal janë evidentuar gjatë 2016 dhe raportuar në media. Disa prej individëve me të shkuar kriminale, falë lidhjeve politike, ia arritën të marrin poste ekzekutive dhe përfaqësuese.
- Vetë partitë kanë denoncuar 30-40 raste të implikimit të politikës me grupe kriminale dhe sponsorizim prej politikës të këtyre individëve në Tiranë, në Durrës, në Kavajë, në Shkodër, në Kurbin, në Sarandë, në Tepelenë, në Vlorë, në Peqin, në Delvinë, në Ersekë, në Fier, në Lezhë, në Kukës, në Librazhd, në Pogradec, në Kamëz, në Malësinë e Madhe, në Berat, në Lushnjë, në Burrel, etj. Rasti i emërimit në post drejtues dhe i mbrojtjes së dukshme politike e zyrtare të një biznesmeni në kërkim ndërkombëtar, është simbolikë e kësaj lidhje të fortë midis politikës dhe botës së krimit.

- Disa parti hapën portale online denoncimi, por ato nuk kanë bërë asnjëherë publike të dhënat që rezultuan nga kjo nismë. Në asnjë rast nuk pati hetim për zyrtarët që në kundërshtim me ligjin, kryen emërimet në postë politike apo ekzekutive për individë të inkriminuar.

Në këtë bilanc minimal zyrtar, ka një tipar domethënës të partive politike:

- Në asnjë nga rastet e mësipërme partitë politike respektive, nuk kanë deklaruar distancimin zyrtar nga individi, përkundrazi. Ato vijojnë tu ofrojnë atyre mbështetje maksimale publike, gjë që bie në kundërshtim me deklaratimet e tyre për vullnet politik në jetësimin e procesit të dekriminalizimit. Edhe partitë e tjera politike parlamentare, zyrtarë të të cilave janë arrestuar ose dënuar brenda kornizës së neneve penalizuese të de-kriminalizimit.
-
- Partitë kryesore politike kanë njoftuar transferimin e parimeve të de-kriminalizimit edhe në dokumentet e tyre statusore dhe ngritjen e strukturave përkatëse verifikuese. Deri tani, asnjë parti nuk ka depozituar ndryshime të tilla në Gjykatën e faktit Tiranë (ku respektohen ndryshimet në legjislacion, si dhe asnjë strukturë partiake verifikuese nuk është mbledhur dhe as ka vepruar).

Zgjedhjet e pjeshme në Dibër nxorën në pah një fenomen të ri që lidhet me cilësinë e përfaqësimit dhe de-kriminalizimin.

- Partitë politike emëruan kandidatë për kryetarë bashkie individë me integritet të lartë dhe figura të respektuara, por në prapavijë, në stafet elektorale dhe në jetësimin e fushatës në bazë, partitë politike ftuan, organizuan, sponsorizuan dhe mbështetën individë me të shkruar kriminale. Disa prej këtyre individëve ishin edhe sponsorë kryesorë financiarë të fushatës, pjesë e komisionerëve dhe pjesë e grupeve monitoruese partiake në zgjedhje.
- Edhe pas disa të dhënave kritike që erdhën nga ISP, grupe të tjera monitoruese, media dhe vetë subjektet politike konkurruese, nuk pati asnjë hetim zyrtar mbi denoncimet dhe as deklarim distancues të partive politike ndaj praktikave të gabuara zgjedhore
- Ne vlerësojmë se koncepti i de-kriminalizimit nuk vlen vetëm për anën formale, - kandidatët, por edhe për atë substanciale, - stafet elektorale dhe integritetin e fushatës elektorale. Në rastin e Dibrës ky parim u shkel, dhe nëse nuk merr vëmendjen e duhur, rrezikon që i njëjti fenomen të përsëritet në përmasa shumë më të mëdha (në më shumë zona dhe nga më shumë se 1-2 parti politike) është në zgjedhjet parlamentare të qershorit 2017.

REKOMANDIMET E ISP LIDHUR ME LIGJIN “MBI PARTITE POLITIKE”, KODIN ZGJEDHOR NE RSH DHE PROCESIN E “DE-KRIMINALIZIMIT”

1. Në ligjin “**Për partitë politike**”, neni 6-8 të përcaktohet detyrimi që partitë politike të depozitojnë çdo vit strukturat e tyre të zgjedhura pranë gjykatës Tiranë, të detyrohen të jenë subjekte aktive dhe konkurruese elektorale, si dhe nëse ato marrin më pak se 3000 vota (minimumi për krijimin e një partie politike) automatikisht të konsiderohen të shpërndara.
2. Në ligjin “**Për partitë politike**”, të përcaktohet detyrimi i shtetit për të bërë transparencën e pronave të partive politike, duke krijuar një mekanizëm kontrolli pranë KQZ (Kosova ka një model funksional në këtë pikë), si dhe duke krijuar strukturë funksionale për partitë në proporcion me votat e tyre parlamentare. Në trajtim të përfshihen edhe kandidatët e pavarur apo subjektet kolektive elektorale.
3. Në **nenin 98 të Kodit Zgjedhor pika 3 të ndryshohet si vijon**: “Emrat e subjekteve zgjedhore vendosen në fletën e votimit, sipas rendit të përcaktuar në mënyrë të rastësishme nga shorti. Përbri emrit të partisë vendoset sigla, shkronja nistore dhe emri i kryetarit të partisë, ose i një personi tjetër sipas autorizimit të lëshuar nga kryetari i partisë. Çdo subjekti që renditet në fletën e votimit i korrespondon hapësira përkatëse për shënimin e votës nga zgjedhësi”. Gjithashtu, **pika 4 nenit 98 ndryshohet si vijon**: “Partitë pjesëtare në një koalicion zgjedhor shënohen të renditura njëra pas tjetrës në pjesën e fletës së votimit që i përket koalicionit zgjedhor. Për secilën nga partitë politike të koalicionit shënohen emri i partisë, sigla, shkronjat nistore dhe emri i kryetarit të partisë, ose i personit të autorizuar nga kryetari i

partisë. Çdo partie politike anëtare të koalicionit i korrespondon hapësira përkatëse për shënimin e votës nga zgjedhësi. Radha e renditjes së tyre përcaktohet në mënyrë të rastësishme në përmjet shortit”.

4. Në ligjin **“Për partitë politike”**, **neni 11**, në statutet e tyre të përfshijnë konceptin e de-kriminalizimit, si dhe në zgjedhjet për organet drejtuese në degë edhe në qendër, të aplikojnë testimin e kandidatëve të tyre me përcaktimet / kategorizimet e ligjit të de-kriminalizimit.
5. Në ligjin **“Për partitë politike”**, **neni 11**, të përcaktohet detyrimi që partitë politike, në statutet e tyre të përfshijnë konceptin e de-kriminalizimit, si dhe në zgjedhjet për organet drejtuese në degë edhe në qendër, të aplikojnë testimin e kandidatëve të tyre me përcaktimet / kategorizimet e ligjit të de-kriminalizimit.
6. Në **Kodin Zgjedhor (neni 67 dhe 68)** të përcaktohet se nëse partitë zgjedhin në struktura drejtuese individë me të shkuar kriminale, ato duhen trajtuar në të njëjtën formë si me rastin e kandidatëve zyrtarë në zgjedhje, me dallimin se në rastin e partive, ato duhen penalizuar me gjoba të larta financiare deri në humbjen e të drejtës për regjistrim në zgjedhje.
7. Në ligjin **“Për partitë politike” (neni 21)dhe Kodin Zgjedhor (neni 89)**, duhet përcaktuar detyrimi që partitë të mos pranojnë sponsorizim financiar nga individë me të shkuar kriminale, pra që emrat e individëve me të kaluar kriminale ose me aktivitet kriminal ekonomik, të përjashtohen nga e drejta e financimit / kontributit elektorale tek partitë dhe kandidatët në zgjedhje.
8. Në ligjin **“Për partitë politike” (neni 21)dhe Kodin Zgjedhor (neni 89, 84, 85)**, të përcaktohen nene penalizuese e përjashtuese për individët me rekorde kriminale (objekt i de-kriminalizimit) për të marrë me qira ose blerë media vizive, audio ose të shkruara, me objekt përdorimin në fushatat elektorale.
9. Përfshirja në **Kodin Zgjedhor (neni 61)** e dispozitës të nenit 12 të ligjit të de-kriminalizimit që lidhet me veprimet në lidhjes me zgjedhësit.
 - a. *Specifikimi më tej në ligj i rasteve kur zgjedhësi është dënuar jashtë vendit*
 - b. *nëse ky dënim vlen edhe për Shqipërinë (rasti i ekstradimeve, i marrëveshjeve midis dy vendeve për transferim, etj),*
 - c. *rastet e pamundësisë së verifikimit (pjesa më e madhe e rasteve të dënimeve penale të shtetasve shqiptarë në botë nuk janë të njohura për shtetin shqiptar).*
 - d. *Saktësimi i aplikimit të këtij kufizimi, si p.sh, rasti i zgjedhjeve Dibër nuk u aplikua.*
10. Përfshirja në **Kodin Zgjedhor (neni 63.3)** të neneve specifike ligjit të de-kriminalizimit, që lidhen me kushtet për kandidim dhe për t’u zgjedhur në funksione publike.

11. Në **Kodin Zgjedhor (neni 63 deri 69)** duhet të bëhet ndryshimi ligjor për përputhjen e afateve për regjistrimin e kandidatëve për zgjedhjet për Kuvendin dhe Organet e Qeverisjes Vendore me afatet për verifikimin e integritetit.
12. Në **Kodin Zgjedhor**, të shtohet një nen, me objekt, krijimin e një strukture speciale në KQZ, me burime njerëzore, financimi dhe përgjegjësi për ndjekjen e të gjitha praktikave ligjore të deklaramëve/verifikimeve që burojnë nga ligji i de-kriminalizimit. Pamundësia aktuale teknike dhe e burimeve njerëzore për të kryer këtë proces brenda afatit ligjor dhe me cilësinë e duhur, duhet të jetë objekt debati në Komisionin e Reformës, dhe të ofrohet zgjidhje e qëndrueshme për të ardhmen.
13. **Kodi Zgjedhor (nenet 67-68)** duhet të trajtojë rastet e kandidimit në zgjedhje të pjeshme (rasti i Dibrës), periudha e kufizuar kohore nuk lejoi kohë për KQZ dhe organet e tjera të ligjit, për të kryer verifikimin teknik të kandidatëve. Në rastin e një kontestimi politik, ky element teknik mund të shndërrohet në burim krime politike.
14. **Kodi Zgjedhor** duhet të trajtojë rastet e zëvendësimit të mandateve të deputetëve në parlament, të ministrave në qeveri dhe të këshilltarëve në këshillat bashkiakë: debati mbi natyrën e verifikimit, afatet e verifikimit, rastet e mungesës së përgjigjes nga institucionet etj.
15. **Ligji 138/2015 dhe Vendimi i Kuvendit 17/2016** duhet të sqarojë, nëse vetë-deklarimi i plotë i të dhënave duhet të bëhet në çdo zgjedhje, një herë të vetme apo duhet ndjekur praktika e ILDKP vetëm për ndryshimet e reja vjetore.
16. **Ligji 138/2015 dhe Vendimi i Kuvendit 17/2016** duhet të përfshijë edhe vende që nuk janë në BE (Zvicra, Norvegjia dhe disa vende te tjera, si dhe vendet e rajonit, përfshirë Turqinë).
17. **Ligji 138/2015 dhe Kodi Zgjedhor** duhet të bëjë sqarime, p.sh, të kontradiktës, se ligji për de-kriminalizimin njih si organ verifikues vetëm KQZ, kur kandidatët lokalë sipas Kodit Zgjedhor nuk regjistrohen në KQZ, por në KZAZ. Ndërhyrja duhet të sqarojë përgjegjësinë dhe afatet.
18. **Ligji 138/2015 dhe Vendimi i Kuvendit 17/2016** duhet të krijojë përputhshmëri të plotë midis kërkesave të ligjit të de-kriminalizimit dhe përmbajtjes së formularit të deklaramit, pasi aktualisht ky i fundit, ka elementë shumë më tepër sesa kërkon ligji. Në rast të procedurave ankimore kjo përbën një objekt të debatueshëm ligjor.
19. **Ligji 138/2015 dhe Vendimi i Kuvendit 17/2016** si dhe **Kodi Zgjedhor** duhet të sqarojë rastet e pasaktësive në të dhëna dytësore, si p.sh, adresën e banimit rreth 20-30 vjet më parë në një vend të huaj, ose datat e sakta të lëvizjes në vite jashtë vendit, - duke specifikuar nëse detaje të tilla përbëjnë objekt penalizmi ose nëse faza e verifikimit lejon përcaktimin e saktë të tyre.

20. Ligji 138/2015 (neni 5) dhe Vendimi i Kuvendit 17/2016 duhet të sqarojnë qartësisht detyrimet dhe dispozitat për:

- a. Njësimin 100% të formularit të deklarimit me detyrimet e ligjit organik
- b. Konceptin “vetëm nga personi”, **pika 2, neni 5**, në rastet e pamundësisë shëndetësore ose rrethanave të tjera të pamundësisë objektive.
- c. Koncepti “shtrembëruara” **pika 3, neni 5**, është evaziv, abuziv dhe kërkon mekanizëm verifikimi dhe specifikimi
- d. Konceptin “mund të bëhen publike në çdo kohë dhe pa asnjë kufizim” **pika 5, neni 5**, kërkon përputhje me dispozitat ligjore mbi mbrojtjen e të dhënave personale, si dhe aktet referuese ndaj KQZ dhe Prokurorisë.
- e. Koncepti “subjekte të interesuara” **pika 5, neni 5**, është i interpretueshëm. Duhet specifikuar por edhe zgjeruar mekanizmi i verifikimit dhe transparencës kur subjekti (p.sh, partia politike) dëshiron të mbyllë dosjen e një kandidati të saj, pra refuzon ta bëjë publike gjetjet mbi të).
- f. Koncepti “nuk mund të kufizohet apo refuzohet në asnjë rast” **pika 6, neni 5**, lidhet vetëm me organet shtetërore e publike, nuk ka detyrim ndaj subjekteve private dhe të huaja, si dhe duhet të ketë përputhje me legjislacionin mbi arkivat, mbi të dhënat personale dhe mbi të drejtën e informimit.
- g. Koncepti “kohë të mjaftueshme” **neni 6, pika 2**, duhet specifikuar sepse krijon interpretim të dukshëm.
- h. Nisma prej 500 shtetasve me të drejtë vote (**neni 7, pika 2**) e pamundëson de facto mundësinë që qytetarët ti adresohen institucioneve për verifikimin e të dhënave për politikanë apo zyrtarë me dosje kriminale. Përse 500? Një qytetar mund ti adresohet Gjykatës Kushtetuese, një qytetar mund të ketë edhe të drejtat ti adresohet organeve për zbatimin e një ligji me dobi publike.
- i. Koncepti penalizues “kërkesa dukshëm është kryer me të dhëna të pavërteta” dhe sqarimi i bërë në vendimin e Kuvendit, krijojnë hapësirë për interpretim dhe frenojnë de facto mundësinë që qytetarët të ndikojnë në zbatimin e këtij ligji.
- j. Koncepti “një parti politike” **neni 7, pika 5**, nuk është i plotë. Në zgjedhje mund të mos kemi vetëm parti politike, por mund të kemi koalicion politik apo edhe kandidatë të pavarur. Edhe këto kategori duhet të jenë të përfshira.
- k. Koncepti “vetëm partisë” **neni 7, pika 5** fjalë e fundit, - e mbyll procesin, nuk e bën transparent, krijon urë komunikimi midis një partie dhe prokurorisë, pa mundësi verifikimi e monitorimi të cilësisë e ndershmërisë së këtij komunikimi. Sugjerimi, të dhënat kur ka raste të gjetura të inkriminimit, duhet ti dërgohen edhe KQZ.
- l. Koncepti “brenda apo jashtë vendit” **neni 8, pika 5**, i lejon prokurorisë të vonojë për arsye teknike dhe administrative procesin e verifikimit, dhe e lë procesin e verifikimit në funksion të agjencive të huaja bashkëpunuese. Duhet një specifikim në afate dhe detyrimi që të dhënat në afate të bëhen publike.
- m. Koncepti i afateve ditore, (5 ditë, 10 ditë, etj) duhen specifikuar si ditë pune, ditë kalendarike, si dhe momentin e fillimit dhe mbarimit: kur merr njoftim personi, kur personi i adreson (me postë) apo depoziton direkt dokumentacionin, etj, për të mos lënë hapësirë për interpretime dhe abuzime.

- n. Koncepti “refuzim” **pika 6, neni 8**, duhet të marrë konsideratë rastin kur personi ndodhet në pamundësi fizike apo shëndetësore.
 - o. Koncepti i raportimit të prokurorisë, **neni 8, pika 12**, duhet zgjeruar e drejta e kërkesës, jo vetëm nga deputetët, por edhe me kërkesë p.sh të Presidentit, të shoqërisë civile, të një peticioni të caktuar qytetarësh, etj.
 - p. Koncepti i refuzimit, **neni 10, germa a**, - çfarë ndodh në rastin kur nuk ka afat të lirë kohor dhe kur procedura ka ndodhur midis periudhës së kandidimit dhe shtypjes së fletëve të votimit (kandidaturat shpallen në momentin e fundit ligjor). Nevojë për specifikime.
 - q. Koncepti “*pavlefshmëria e mandatit – pas shpalljes së rezultatit të zgjedhjeve*” neni **10, germa ç**, - periudha “pas” kërkon afat kohor sepse është evazive dhe teorikisht zgjat 1-4 vjet.
 - r. **Pika 2 dhe 3, neni 10**, që lidhet me shkarkimin e ministrit dhe votën në parlament. Ligji 138/2015 nuk ka specifikuar çfarë ndodh nëse këto procedura nuk miratohen (p.sh, brenda 48 orëve Presidenti ose kryeministri mund të mos jenë në Shqipëri dhe mundësi objektive për ushtrimin e kompetencës, votimi kundër në parlament mund të rezultojë në votë politike pro, etj).
 - s. **Neni 12, pika 1**, që lidhet me kufizimet e votës për kategori të caktuar shtetasish, Kodi ose Ligji duhet të specifikojnë rastet e votimit të emigrantëve (pamundësinë e verifikimit të këtyre të dhënave).
 - t. Koncepti i pezullimit, **neni 14**, duhet të krijojë përputhje me legjislacionin tjetër në RSH, sidomos me rastet specifike, përfshirë për anëtarin e KQZ.
21. Në tërësi, legjislacioni mbi de-kriminalizimin dhe nenet referuese në Kodin Zgjedhor apo në Vendimin e Kuvendit kanë nevojë për ndërhyrje në specifikime të veçanta: p.sh:
- a. *për ndarje të qarta të kompetencave verifikuese midis KQZ, prokurorisë dhe enteve të tjera të përfshira/përgjegjëse;*
 - b. *për unifikimin e praktikave të verifikimit/deklarimit si për KQZ (mbledhje të hapura) ashtu edhe për organet e tjera;*
 - c. *për krijimin e një manuali të saktë dhe unifikues për interpretimin e saktë të veprave penale të përcaktuara nga ligji i de-kriminalizimit, në mënyrë që çdo institucion verifikues të bëjë të njëjtat interpretime për të njëjtat vepra penale*
 - d. *për sqarimin e konceptit “analiza e formularit duhet të bëhet fillimisht nga institucioni”, p.sh, KQZ. Kemi të bëjmë me analizë teknike, formale apo të detajuar/përmbajtjesore?!*
22. Nevoja për praktika unike për rastet e detyrimit ligjor mbi deklaratimet.
- a. *kur kemi pamundësi deklarimi nominal të individit (për Presidentin dhe zyrtarë të lartë),*
 - b. *kur kemi pamundësi të tjera subjektive (gabimi ose vonesa nga shërbimi i postës, defekti në deklaratimet elektronike, dërgimi i deklaratimit në një institucion tjetër nga i duhuri, por edhe ai me kompetencë verifikimi, etj.*

- c. *sqarimi a përbën periudha e postimit të të dhënave nga individit tek institucioni periudhë të vlefshme deklarimi, apo merret për bazë data e pranimit të materialeve?*
- d. *sqarimi a mund të ushtrohet kjo përgjegjësi indirekt me delegim (avokat, noter, subjekt juridik, subjekt politik)?*
23. Lidhur me publikimin e formularëve të vetë-deklarimit në faqen e internetit në **pikën 3 të Kreut VI të vendimit** thuhet “*Publikimi është i detyrueshëm nëse kërkohet nga një subjekt i interesuar*”. Legjislacioni duhet të specifikojë cilët konsiderohen subjekte të interesuara: partitë politike, media e ndryshme, kolegët, institucioni, prokuroria, shoqëria civile monitoruese, misionet ndërkombëtare, organet e posaçme....?
- a. *Sqarimi, a mund të ketë kufizime dhe cili institucion mund ta bëjë këtë interpretim?*
- b. *Ligji mund të saktësonte të drejtën e institucionit kryesor (p.sh, KQZ) për një rregullore model ku përfshihet kjo çështje.*
24. Lidhur me rastet, kur ligji përcakton detyrimin të kërkohet informacion pranë zyrës së gjendjes gjyqësore dhe zyrës së gjendjes civile, kërkohen specifikime, p.sh;
- a. *cili duhet të jetë objekt kërkimi?*
- b. *Karta e Identitetit si dokument ligjor a kryen edhe funksionin identifikues të gjendjes civile?*
25. Krijimi i një database funksionale dhe arkivore me të gjitha të dhënat e deklarimeve në kuadër të ligjit të de-kriminalizimit. Sqarimi ligjor:
- a. *A përbën kjo një masë me mundësi abuzuese nga institucionet në të ardhmen, sidomos në rastin e fushatave elektorale?*
- b. *A mund të ketë devijim të të dhënave në procesin e hedhjes së tyre online ose në sisteme të përpunuara, për shkak të programeve të ndryshme që përdoren?*
- c. *A përbën zgjidhje afatgjatë përdorimi i sistemit me skaner optik për marrjen e informacioneve origjinale sipas deklarimeve origjinale?*

MBI INSTITUTIN E STUDIMEVE POLITIKE

Instituti i Studimeve Politike (www.isp.com.al) është një organizatë e shoqërisë civile që vepron në fushën e demokratizimit dhe shtetit të së drejtës.

ISP është e fokusuar në monitorimin e institucioneve demokratike, si dhe në hartimin e raporteve / analizave profesionale mbi problematika specifike politike me interes për qytetarët, shoqërinë dhe partnerët ndërkombëtarë.

Në kuadrin e zgjedhjeve ISP është pjesë e projektit të Dhomës Zgjedhore dhe ka krijuar një database unik, me të dhëna mbi partitë politike, zgjedhjet, dokumentet statusore e programore, me modele të funksionimit dhe problematika të aktivitetit të tyre.

Gjithashtu, ISP në fokusin e saj përfshin edhe studimin e të kaluarës komuniste në kuadrin e kujtesës kombëtare. ISP prej vitit 2014 monitoron zbatimin e ligjit për të drejtën e informimit nga autoritetet publike qendrore dhe vendore duke i testuar, provuar dhe ushtruar presion pozitiv në bashkëpunim me grupet e interesit.

ISP përbëhet nga ekspertë në fushën e studimeve politike, zgjedhore, juridike, të marrëdhënieve publike, të drejtave të njeriut dhe të ekonomisë. Drejtor Ekzekutiv është Prof. Asoc. Afrim Krasniqi

PROJEKTET TE REALIZUARA OSE NE VIJIM NGA ISP NE FUSHEN E ZGJEDHJEVE

- Database www.politike.al mbi partitë politike, zgjedhjet, organizimin e tyre, 2016-2017
- Database mbi votën dhe subjektet zgjedhore 1991-2017, (publikohet në janar 2017)
- Database mbi monitorimin e ligjit e de-kriminalizimit (publikohet në shkurt 2017)
- Monitorimi i aktivitetit parlamentar të Kuvendit të Shqipërisë, Tiranë 2016.
- Komentari (broshurë) mbi ligjin “Mbi partitë politike dhe problematikat e tij”, 2016
- Monitorimin e demokracisë së brendshme në partitë politike shqiptare, 2015-2016
- Monitorimi i përfaqësimit të grave në zgjedhjet lokale 2015, UN Women
- Monitorim i zonave zgjedhore të riskut dhe de-kriminalizimit, 2015.
- Studim dhe pyetësor mbi këndvështrimet e delegatëve, Kongresi i PS, 2016.
- Monitorimin e ligjit mbi të drejtën e informimit, 2014-2015-2016
- Fushata sensibiluese “Pse voton!?”, me US Embassy, 2015.
- Database <http://pushtetivendor.com> mbi organizimin e pushtetit vendor ne Shqipëri, 2015
- Projekti online www.muzeuimemories.info Shqipëria në periudhën komuniste, 2014-2015

